

T 74

TÓTH IMRE

KELETRŐL JÖTTEK

Szépírodalmi hangvételű visszaemlékezés Magyarbányai

felszabadulásáról. / Pályázat /

Felszabadulási pályázat.

A pályamű címe:

..... Keletről jöttél. ....

A pályázó neve: Tóth László

Iskolai végzettsége: Orvostudomány

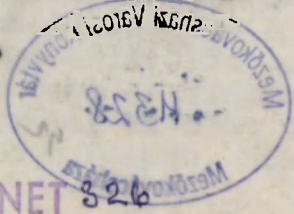
Születési éve: 1932.01

Kora: 37.

Foglalkozása: Orv. tanár

Lakcím: Mezőkovácsháza Lenin u. 12.

Ez a pályamű a mezőkovácsházi járás helytörténeti pályázatán vett részt. A járási bírálóbizottság a pályaművet . . . Ft . . . . . díjjal jutalmazta.

HELYTÖRTÉNET 826

Keletről jöttek

A faluban már csak asszonyok, gyermekek és idős emberek voltak, ugyanis akik birtak meg magukat, használhatók voltak valamire, azokat elvittek rége. Azt hangoztatták, hogy veszélyben a háza. Meg kell védeni bármi áron is a vörös veszélytől, mert ha nem tudjuk feltartani őket, ha bevonulnak hazánkba, kő kövön nem fog maradni, elpusztítanak mindent. Ha akadnának mégis, akik túlélnék a bersalmas megszárlást, azokat összetereleik mint a barmokat, vagonba passirozzák őket, s irány Szibéria, az ólembánya!

Ezt hallhattuk a rádióban nap mint nap, miközben a front egyre közeledett. Napközben angelszász bombázó egységek remegtették meg a levegőt, hogy nem sokkal később a földet is megmezzgassak talpunk alatt. Ilyenkor az emberek igyekeztek elrejtőzködni, jóllehet semmi veszély nem fenyegette őket. Később pedig összetömörültek, noha lett volna dolguk rengeteg, hiszen a határ őszi betakarításra várt. De kinek is lett volna a munkához, az élethez kedve, amikor úgy látszott már, hogy nincs tovább, vége.

A szegények beletörődtek kilátástalan sorsukba, a gazdagok pedig idejében kocsikra, vagonokba rakatták értékeiket, s elhagyták az országot. Akik legtöbbit és leghangesabban szóltak mellüket döntve az állampolgárok szent kötelességéről - mint annyiszor már történelmünk folyamán - most is cserben hagytak a hazát, illetve a népre. A népre, mert az nem tudott, nem is akart menekülni. Az aztán megtörtént, hogy a távozók közül néhányan visszatértek - miután szeretteiket és vagyonaikat biztonságban tudták - hogy a tizenegynehány éves leventéket is összeszedjék, csoportjaikat hangzatos névvel lássák el, s néminemű kiképzés után - vagy sokszor anélkül is - beveassék a nagy árnaba, mint aldezeti baranyokat. Ezt kívánja a háza - hangoztatták. Valamint azt híresztelték, hogy a leventékre nagyon haragussznak az oroszok, ezért nem tanácsos megvarniok, na életben akarunk maradni.

Amikor a harcok a környező falvakban folytak, felhívták a fiatalok figyelmet a község elhagyására. Azt kérték, hogy a kiscsoportosokat kivéve szürkület után minden levente gyülekezzen a temető melletti kiserdőben. Mindenki gondoskodjon legalább három napra elegendő száraz élelemről, valamennyi pénzről. Ugy készüljenek, hogy sötétedés után elindulnak, s legalább Oreshazaig fognak menni, ahol már várják őket, s további sorsukról gondoskodnak.

Sajnos voltak szép számmal, akik eleget tettek a felszólításnak, de akadtak olyanok is, akik nem. Akik pedig maradtak, azok naponta többször es kétségbeesetten hajtogattak; uram fia, mi lesz velünk, de választ senkitől sem kaptak.

Viszont a sötétedés kezdetétől - reggelig kigárisi tilalmat rendeltek el. Lámpát, vagy akár csak gyufát is gyujtani főbelöves terhe mellett szigorúan tilos volt.

Ugy, hogy amikor az éjszakák ránk berítették sötét fátylukat, úgy éreztük magunkat, mintha már nem is élünk.

A falu lakói idejük nagy részét a kertekben ásett föld alatti vermekben töltötték, de különösen az éjszakákat. Ilyenkor már az esti és éjszakai csendben közelről hallatszottak a lövések. Időnként félelmetkelten felugattak a sereztalövő fegyverek. Felelgettek egymásnak, vagy különböző színű rakéták azökkentek meredeken az ég felé, hogy egy bizonyos magasság elérése után, ezer és ezer apró csillagként visszahulljanak a földre. Noha, amikor már mind

a fáradtság, mind a metsző éjszakai hideg elcsigázott bennünket, úgy tűnt, mintha egy békebeli tüzijátékban gyönyörködneink.

Az idő pedig fordult megszokott módján tengelye körül. Az éjszák után mindig virradt. Ilyenkor megkönnyebbulten sóhajtottunk fel, örültünk, hogy egy nappal kitelődött életünk határa. Aztán elvégeztük a legszükségesebb munkákat. Megettük a jószágot. Az asszonyok megfőzték az ételt, megettek, aztán azt kutattak, hol vannak a legtöbben. Oda sietett mindenki, s azt latolgatták, mi következhet még.

Sohasem felejttem el azt az embert, aki erejétől és bátorságától részegíltlen verdeste kezével a combját, miközben ezt hangoztat- ta; emberek - monda - holott csak asszonyok és gyerekek ültek körülötte - nem kell félni a ruszkitól, amíg engem latnak. Ha be mernek jönni a faluba, én vasvillával kergetem ki őket. Itt megállt, s mint egy hadvezér, büszkén herdezte körül tekintetét az amulok seregén.

Természetesen senki sem hitt állítása valóságában, talán még a legkisebb gyermek sem, de az a tény, hogy a sok asszony és gyermek maga mellett tudhatott egy férfit - még ha ludtalput is - paranyi reményt kölcsönzött nekünk.

Ekkor Hári János -unk előadását a falu kisbírójának debpergése szakította felbe. Körbezartak őt kedvező hírekre áhítozva, ő pedig jólismert monoton hangján ezt közölte:

Köznirre tétetik, hogy 1944. okt. 5-én, azaz ma este sötétedés után minden családból legalább egy személy asóval, lapattal jelenjen meg a községháza előtt. Ezután ismét megpergette dobját, de távezetában - kiegészítésképpen még hozzáfűzte; Az oroszok már Mezőkovacs hazán vannak, a felbíz - faser mentén levészárkot kell ásni.

Mindenki tudta, hogy igazat szolt, hiszen a lövesek alapján ezt bárki megállapíthatta. Am ha valaki mégis kételkedett volna, azt bizonyosan meggyőzte az az eltevedt akna, amelyik a magyarbánhegyesi állomás közeleiben furódott a földbe.

Erre már a katonák is a rajzani készülők méhecskéhez hasonlítottak. Nem is csatlakeztünk. Mire sötétedni kezdett úgy elszelleltek Apaca felé, mintha ott sem lettek volna. No nem valamennyien. Néhány tiszthelyettesnek és katonának csak tartani kellett a vonalat. A távezők azzal próbálták megnyugtanni a falubelieket, hogy másik egység fog érkezni a helyükre, hogy milyen, még nekik sem mondták.

Ekkor még nem sejtettük, milyen igazat mondtak.

Ettől függetlenül mire kellett, sok idős ember, asót bíró gyermek gyült össze a kijelölt helyen. Ott már várt ránk egy katona. Ellenőrizte a létszámot, utána ismertette a feladatot;

Figyeljenek rá! Csak a leglényegesebbeket kömlöm, mert az idő sürget bennönket. Besztem magukat lo-es rajokba és három per- centenként indulnak a két községet elválasztó faserhez. Amikor el- érik a vasutvonalat, attól kezdve lenn a jobboldali árokban, haj- lott testtartással, esetenként kuszással és teljesen zajtalanul haladnak tovább. Aki akár menetközben, vagy később munka közben és visszavonulásakor hanggal, fényvel jelt ad az oroszoknak, pl. rágyújt - azt azonnal, a helyszínen főbe kell löni. Továbbá. Az első lo fő egészen a kovacs hazai kövesutig menetel. Ott már várni fogja magukat egy másik katona, aki mindegyik rajnak kiméri a tiz métert, ugyanis személyenként egy meter hosszú es legalább másfél méter mély arkot kell kiasni.

A munkával igyekezni kell, hogy ~~es~~ még az éj leple alatt vissza is érjenek a faluba. A visszatéres rendje: elkészülési sorrendben. Ugyanazon az útvonalon és módon történik. Memelem megértették amit mondtam, s felfogtak a helyzet komolyságát.

Itt megállt, lélekzétvételnymi szünetet tartott, majd úgy folytatta; ha valaki orosz járőrökbe botlanék, s esetleg azok még nem vették észre, próbáljon az illető elrejtőzni, lefeküdni, mezduatlanul megállni, de ha már észrevettek, senki se próbáljon elfutni, menekülni, mert akkor biztos, hogy tüzet nyitnak rá, s leg-szerencsésebb esetben is megsebesül. Van-e valakinek kérdése? Nincs. Akkor álljanak egymás mögé, végrehajtom a tizes beosztást.

A sor elején hallhatóan elkezdett számolni. Amikor elért tizig megállt, választott egy vezetőt, s nyomban el is indította őket. Utána pedig sorba valamennyit, amíg csak el nem fogytunk.

Gyaszosan berus, szemoru este volt ez. Az igen gonyelgő felhők szálltak. Még a vasút vonalát sem értük el, amikor apró, sűrű szemekkel megeredt az eső. Visszaferdulni persze nem lehetett. Menni kellett tovább. Arra gondoltam, mi lenne, ha közben az oroszok megindítanak a támadást, akkor sem fordulna vissza senki? De erre nem került sor, s közben elértük az árket. Benne kétrét görnyedve, mashes pedig kuszva eljutottunk a faserig. Ekkorra olyanek voltunk, mint akik pecselyában meghempergőstek. No, de nem volt idő a gondokkodásra, gyorsan hozzá kellett fogni a munkához. Kellott is már az erőkifejtés, mert kezdtünk fájni.

Másrészt azzal biztattak bennünket, hogy az oroszok készülnek valamire, mert az est bealltaig járőreik kétszer is megjelentek. Jó lesz tehát igyekezni, a munkát minél gyorsabban befejezni, hogy legyen érkezésünk visszajutni a faluba.

Nem is kellett egyebként senkit sem biztatni, munkára birt mindenkit a csontig hatoló hideg. Ásás és lapátelés közben ki-ki csak annyi szünetet tartott még szusszantott egyet, közben pedig fülelt, nem hall-e valami gyanus neszt. Mégis elmúlt éjjél jóval mikorra végig elkészült a lövészárak, s indulhattunk hazafelé. Már egész közel értünk - kb. egy jó dülőhossznyira - a község állomás felőli résséhez, amikor váratlanul tempa robbanás-szerű zaj törte meg a csendet, majd utána felénk rohamosan közeledő, közeledve gyengülő, süvítő hang hallatatszott. Ezzel egyidőben egy ramült kialtas: feküdj!

Még el sem oszlottak az utasítás hangfoszlányai, amikor egy eget-földet megrázó detenáció földhöz kényszerítette az állva maradókát. Azt hittuk leesik az ég a földre, minden elpusztul, darabokra hullik a föld. De ezt csak ijedtünkben képzeltük így. Az azonban tény, hogy a robbanás után még elég sekáig feküdtünk hasenfekve úgy, hogy levegőt sem igen mertünk hallhatóan cserélni, de hiába bártunk akkor, több akna nem robbant a nyomunkban.

Végülis egymást báteritgatva újra felemelkedtünk, s először óvatosan, majd egyre bátrabban és gyorsabban igyekeztünk elérni a falu szélső hazait, majd pedig ki-ki az otthonát.

Amikor bátyámmal hazaérkeztünk, édesanyám a kétségbeeséstől felholtan ült az ágyában. Miután a hangunkról meggyőződött afelől, hogy mi érkeztünk meg, nyomban megnyugodott és mesélni kezdte;

Már éppen elszenderedtem egy kicsit, amikor egy rettenetes erejű robbanás felriasztott. Nyomban arra gondoltam, hogy megindult a támadás, és ti veszélybe kerültetek. De most már nyugodt vagyok, akármí történik is, együtt vagyunk. Ha meg kell halnunk, legalább

együtt halunk meg.

Hallottam - bármennyire próbált uralkodni magán - tehetetlen kétségbeesett sirás folytogatta.

De hamar erőt vett magán, és kért bennünket, igyekezzünk lefeküdni, mert nemsokára réggel lesz.

Amíg mi a sötétben gyorsan megmosakodtunk, elmondta, hogy nem mert kimenni a kertbe. Most meg már felesleges lenne kihurcolkodni a hátralévő 1-2 órára.

Közben mi megtisztálkodtunk, lefeküdtünk. A sok iggalom, munka elcsigázta testünk. Nem bírt bennünket ébren tartani még a félelemérzés sem.

Viszont élesen emlékszem rá, hogy lefekvés után nyomban mély álomba zuhantam, s álomban megindult a támadás. Aknatüzet zúdítottak a falura. Egy akna telibe találta a házunkat. Látom a testvérem fájdalomtól eltörtult, véres arcát, hallom édesanyám valótrázó sikolyát - és hirtelen felriadok. Időszámom valóban kiáltott, kétségbeesetten keltegetett bennünket, mert elkezdődött a harc.

Keljetek, öltözzünk gyorsan. Menjünk ki a kertbe, míg nem késő. Kapkodtunk mi, ahogyan csak lehetett, de sötét is volt, meg féltünk is. Mire úgy ahogy felöltöztünk, s indulni akartunk kifelé, megszólalt újra az aknavető.

A szoba sarkában állt a cimbalom, az alá kuporodtunk valamennyien. Ott aztán összebujtunk, egymást átöleltük és vártunk mindenre elszántan.

Közben néhányszor megismétlődött az aknavető ismerős hangja, egyszer pedig a magasból géppuska ropogás hallatszott, és utána több lövés nem volt.

Mi pedig vártunk, figyeltünk feszülten, de hiába. Motorzugáson, láncotlapp nyikorgáson kívül semmi sem hallatszott.

Nincs más hátra, ki kell nézni, hogy mi történt. Kibujtam hát rejtékhelyemről, kiszaladtam az első udvarra. Lenyugózó kép fogadott. Oly festőien szép napfelkeltét azóta sem láttam. Eppen október 6-ka volt.

Mint ha meggyulladt volna a keleti ég és fénye örökre el akarná üzni földünkről az emberiséget nyomasztó, rémképeivel kísérteties éjszakát, oly vörösen izzó, lángoló, hogy még most sem tudok a hatásától megszabadulni.

De egyszerre benépesült az utca. Menekülő katonák, gazdátlan, megvadult állatok, autók és lovaskocsik. Ágyukat vontató lovak forgataga özönlött szemem előtt. Alig érték el a szomszédos község határát, amikor őket követték abszolute rendben és nyugodtan, a harcokosi tornyában állva, harmonikázva az oroszok.

Nekünk a menekülésre már gondolni is késő volt.

Visszabujtunk hát a biztos védelmet nyújtó kerti dekanba és vártunk. Távolság az egyik kertben elkiáltotta magát valaki, hogy senki se bujjon elő, csak akkor, ha hívják bennünket.

Úgy gondoltuk, ezt jó lesz megfogadni. Közben hallottuk, hogy a harcokosi elérték a falu szélét, s jönnek egyre beljebb. De lövés nincs, egyetlen egy sem. Miért nem lönek?

Miért nem állnak meg? A motorzugásról megállapíthattuk, hogy távolodnak, már el is hagyhatták a falut. Aztán csend. Ez érthetetlen. Vagy teljesen megöröltünk, s nem vagyunk képesek felfogni, ami

körülöttünk történik?

Majd erről is, arról is hangfoszlányok szürödnek elő először bátortalanul, majd egyre hangosabban és bátrabban, s csakhamar előmerészkednek a halálfélelemtől sápadt emberek a vermekből, kitódulnak az utcára. Sehol senki.

Futótüzként elterjedt, hogy egy harckocsi a legénységével, parancsnokával együtt megállt egy özvegyasszony kertjében.

Gyerünk valamennyien oda, hangzik egy kiáltás és nyomban elindul szinte mindenki, csak azt az embert nem lehetett látni, aki két nappal korábban vasvillával akarta kikergetni az oroszokat. Ő ott reszketett kertjének rejtékén, ahonnan napokig nem lehetett előcsalogatni.

A tank valóban ott volt, s tetején egy ebeeny alacsony, szőke, kékszemű tiszt állt. Iván.

Megvárta nyugodtan a közeledőket, aztán - most már tudom - ezt mondta röviden és barátságosan;

Ne féljeteK. Nem bántunk benneteket. Nyugodtan menjeteK haza, végezte mindenki a munkáját, itt háboru többé nem lesz. Egyéb-ként ugyanezt mondotta Matuz Pista bácsi is, már pedig ő igazán értette, hogy mit mondott az orosz tiszt, hiszen ő volt orosz fogságban.

Am a jelenlévők ugy álltak ott, mintha gyökeret vert volna a lábuk. Nem akartak hinni se a szemüknek, se a fülüknek.

Aztán többszöri kérés után mégis csak elindult ki-ki hazafelé.

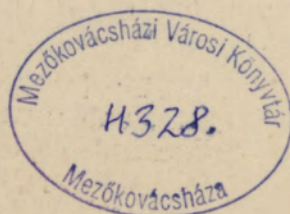
Néhány nap mulva pedig ugy ellepték a határt, mint a sáskák. Élelemről kellett gondoskodni, méghozzá sürgősen, mert reggelenként ezüstösen csillogó dér és talajmenti fagy jelezte a tél közeledtét.

Napközben csaknem mindenki a határban dolgozott. Esténként pedig hol az egyik, hol a másik ház előtt gyűltek össze egy kis beszélgetésre.

Egyszer egy ilyen este hegedű és harmonikaszó csendült és szivhez szóló dallammal üzent. Akkor még szövegét nem ismertük, de azóta azt is az emlékezetünkbe véstük, különösen a befejező sorokat:

Hajnal sugár, felszarit minden fájó könnyet, uj életünk hozták nekünk, akik Keletről jöttek.

-o-o-o-o-

Cs. Tóth István
a. tanár
Mezőkovácsháza.